HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

THE SIGNIFICANCE OF USING LOCAL HISTORICAL MATERIALS IN HISTORY EDUCATION FOR FORMING HISTORICAL THINKING AND NATIONAL HISTORICAL MEMORY IN STUDENTS

Islomova Sarvinoz Abduvahob qizi
History Teacher at Jizzakh City Technical School No. 1
Toshpo‘latov Talant
History Teacher at Jizzakh City Technical School No. 1
doi:https://doi.org/10.5281/zenodo.23989278

Abstract. This article analyzes the pedagogical mechanisms of utilizing local historical and local lore materials in the process of history education within the professional education system. On the example of the rich past, archaeological monuments, and national liberation movements of the Jizzakh region (specifically, the Jizzakh Uprising of 1916), the problems of forming historical thinking, analytical skills, and national historical memory among studying youth are examined. The authors substantiate the didactic potential of integrally linking nationwide historical events with regional chronology. Based on the analysis of works by leading domestic historians and methodologists, actionable methodological recommendations have been developed to enhance the effectiveness of history classes in technical schools.

Key words: history education, local history, local lore materials, historical thinking, national historical memory, professional education, Jizzakh, competence-based approach.

TARIX TA’LIMIDA MAHALLIY TARIXIY MATERIALLARDAN FOYDALANISHNING O‘QUVCHILARDA TARIXIY TAFAKKUR VA MILLIY TARIXIY XOTIRANI SHAKLLANTIRISHDAGI AHAMIYATI

Islomova Sarvinoz Abduvahob qizi
Jizzax shahar 1-sonli texnikum tarix fani o‘qituvchisi
Toshpo‘latov Talant
Jizzax shahar 1-sonli texnikum tarix fani o‘qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada professional ta’lim tizimida tarix fanini o‘qitish samaradorligini oshirishda mahalliy tarixiy va o‘lkashunoslik materiallaridan foydalanishning pedagogik mexanizmlari tahlil qilingan. Jizzax viloyatining qadimgi arxeologik yodgorliklari, moddiy-madaniyat obidalari hamda xalq ozodlik harakatlari (xususan, 1916-yilgi Jizzax qo‘zg‘oloni) misolida texnikum o‘quvchilarida tarixiy tafakkur, tahliliy ko‘nikmalar va milliy tarixiy xotirani shakllantirish muammolari ko‘rib chiqilgan. Mualliflar umummilliy tarixiy voqealarni hududiy xronologiya bilan uzviy bog‘lab o‘qitishning didaktik imkoniyatlarini asoslab berganlar. Respublikamizning yetakchi tarixchi va metodist olimlarining ilmiy ishlarini tahlil qilish asosida professional ta’lim muassasalari o‘quvchilarining ma’naviy-vatanparvarlik tuyg‘ularini yuksaltirish hamda tarix darslarining sifatini oshirish bo‘yicha amaliy metodik takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: tarix ta’limi, mahalliy tarix, o‘lkashunoslik materiallari, tarixiy tafakkur, milliy tarixiy xotira, professional ta’lim, Jizzax, kompetensiyaviy yondashuv.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

ЗНАЧЕНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕСТНОГО ИСТОРИЧЕСКОГО МАТЕРИАЛА В ОБУЧЕНИИ ИСТОРИИ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ИСТОРИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ И НАЦИОНАЛЬНОЙ ИСТОРИЧЕСКОЙ ПАМЯТИ У УЧАЩИХСЯ

Исломова Сарвиноз Абдувахоб кизи
Преподаватель истории СГП №1 города Джизака
Тошпулатов Талант
Преподаватель истории СГП №1 города Джизака

Аннотация. В данной статье анализируются педагогические механизмы использования местных исторических и краеведческих материалов в процессе обучения истории в системе профессионального образования. На примере богатого прошлого, археологических памятников и народно-освободительных движений Джизакского региона (в частности, Джизакского восстания 1916 года) рассматриваются проблемы формирования у учащейся молодежи исторического мышления, аналитических навыков и национальной исторической памяти. Авторы обосновывают дидактические возможности интеграции региональной хронологии с общенациональными историческими событиями. На основе анализа трудов ведущих отечественных историков и методистов разработаны практические методические рекомендации по повышению эффективности уроков истории в техникумах.

Ключевые слова: историческое образование, локальная история, краеведческие материалы, историческое мышление, национальная историческая память, профессиональное образование, Джизак, компетентностный подход.

Kirish. Axborot makonidagi globallashuv va turli mafkuraviy ziddiyatlar kuchaygan zamonaviy davrda yosh avlod ongida milliy o‘zlikni anglash, mustahkam vatanparvarlik va tarixiy ongni shakllantirish davlat xavfsizligi va ma’naviy barqarorligining muhim shartidir. Tarix ta’limi yoshlarda o‘tmish va bugungi kun o‘rtasidagi dialektik aloqalarni tushunish, ijtimoiy-siyosiy jarayonlarni xolis tahlil qilish hamda milliy qadriyatlarni asrab-avaylash tuyg‘ularini tarbiyalashda yetakchi o‘rin tutadi. Biroq professional ta’lim tizimida, xususan texnikumlarda tarix fanini o‘qitish amaliyotida ko‘pincha quruq xronologik ma’lumotlarni va yirik tarixiy sanalarni mexanik yodlatishga asoslangan reproduktiv uslublar saqlanib qolmoqda. Bu holat o‘quvchilarning tarixiy jarayonlarni faqat kitobiy, mavhum ma’lumot sifatida qabul qilishiga hamda ularda mustaqil tarixiy tafakkurning rivojlanmay qolishiga sabab bo‘ladi. Mazkur muammoni bartaraf etishda o‘quv jarayoniga mahalliy (hududiy) tarixiy materiallar va o‘lkashunoslik manbalarini tizimli integratsiya qilish yuqori didaktik samara beradi. Jizzax viloyatining qadimgi arxeologik yodgorliklari (Sardoba, Myk qal’asi), Temir darvoza istehkomlari hamda xalq ozodlik harakatlari (masalan, 1916-yilgi Jizzax qo‘zg‘oloni) materiallari yordamida darslarni tashkil etish o‘quvchilar ongida tarixiy xotirani jonlantirishga va milliy g‘urur tuyg‘ularini tarbiyalashga xizmat qiladi. Shu sababli, mahalliy tarixiy materiallardan unumli foydalanishning ilmiy-pedagogik asoslarini tadqiq etish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Mavzuga doir adabiyotlar tahlili. Tarix ta’limi metodikasi, o‘lkashunoslik manbalari bilan ishlash va dars jarayonini takomillashtirish masalalari respublikamiz tarixchi va metodist olimlari tomonidan izchil o‘rganilgan. O‘zbekiston davlatchiligi tarixi va hududiy taraqqiyot qonuniyatlari

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

akademik A.S. Sagdullayev asarlarida qadimgi davrlardan boshlab tizimli tadqiq etilgan bo‘lib, unda Jizzax vohasining ilk sivilizatsiya o‘choqlari sifatidagi o‘rni ko‘rsatilgan [1, 112-b.]. Markaziy Osiyo va respublikamiz hududidagi xalq ozodlik harakatlari, xususan, mustamlaka davridagi chorizm siyosatiga qarshi ko‘tarilgan qurolli chiqishlar va ularning ijtimoiy-siyosiy ildizlari H.Z. Ziyoyev ilmiy tadqiqotlarida chuqur ochib berilgan [2, 85-b.]. Tarix ta’limida o‘lkashunoslik materiallaridan foydalanishning pedagogik-didaktik tamoyillari va dars samaradorligini oshirish usullari K.O. Usmonov darsliklarida metodik jihatdan asoslangan [3, 104-b.]. O‘zbekiston yangi tarixi va xalq qahramonliklari xronologiyasini ta’lim tizimida yoritish muammolari R.H. Shamsutdinov asarlarida o‘z aksini topgan [4, 134-b.]. Shuningdek, dars jarayoniga innovatsion pedagogik texnologiyalarni tatbiq etish va o‘quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini faollashtirish J.G. Yo‘ldoshev ishlarida umummetodologik chora sifatida o‘rganilgan [5, 92-b.]. Tarixiy o‘lkashunoslik manbalarini darsliklar mazmuniga singdirish hamda o‘rta maxsus ta'limda regional komponentdan foydalanish metodikasi S.T. Doniyorov tomonidan tadqiq etilgan [6, 78-b.]. Yoshlar ongida milliy tarixiy xotira va vatanparvarlik qadriyatlarini shakllantirishning konseptual asoslari U.M. Mavlonov izlanishlarida bayon etilgan [7, 116-b.]. Professional ta’limda ijtimoiy fanlarni o‘qitish sifatini oshirish va darslarni modellashtirish muammolari K.R. Karimov tadqiqotlarida o‘z ifodasini topgan [8, 82-b.]. Tarix darslarida ko‘rgazmalilik va hududiy muzeylar eksponatlaridan samarali foydalanish usullari A.A. Ma’rupov tomonidan o‘rganilgan [9, 67-b.]. Shaxs dunyoqarashini shakllantirishda tarixiy ong va sotsial xotira mutanosibligi muammolari N.Q. Qodirov ilmiy ishlarida tahlil qilingan [10, 108-b.]. Biroq professional ta’lim (texnikum) tizimining o‘ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqqan holda, tarixiy materiallarni mahalliy manbalar asosida kompetensiyaviy yondashuv doirasida integratsiya qilish amaliyoti yaxlit metodik tizim shaklida to‘liq tadqiq etilmagan.

Tadqiqot obyekti va qo‘llanilgan metodlar. Ushbu tadqiqotning obyekti professional ta’lim muassasalari, xususan Jizzax shahar 1-sonli texnikumida tarix fanini o‘qitish jarayoni hamda o‘quvchilarda mahalliy materiallar yordamida tarixiy tafakkurni shakllantirish metodikasi hisoblanadi. Tadqiqotda tizimli yondashuv, qiyosiy-pedagogik tahlil hamda dars dasturlari va darsliklar mazmunining kontent-tahlili metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot davomida texnikum o‘quvchilarining o‘z o‘lkasi tarixiga oid bilim darajasini hamda tarixiy voqealarni tahlil qilish ko‘nikmalarini aniqlash maqsadida ta’lim muassasasi tarix fanining amaldagi sillabuslari va o‘quv rejalari tahlildan o‘tkazildi. Dars jarayonlarida Jizzax tarixiga oid manbalar, arxeologik topilmalar va xalq qahramonlari hayoti muammoli seminar va keys-stadi (situatsion tahlil) usullari orqali dars amaliyotiga tatbiq etildi va o‘quvchilarning og‘zaki hamda yozma tahliliy xulosalari umumlashtirildi.

Olingan natijalar va ularning tahlili. O‘quv dasturlari va ta’lim amaliyoti tahlili professional ta’limda tarix fanini o‘qitish uslubiyotida ma’lum uzilishlar mavjudligini ko‘rsatdi. Texnikumdagi amaldagi o‘quv rejalari kontent-tahlil qilinganda, tarix faniga ajratilgan umumiy dars soatlarining katta qismi yirik xronologik voqealarni va sanalarni shunchaki yodlashga (reproduktiv ta’limga) yo‘naltirilganligi, hududiy tarix va o‘lkashunoslik materiallariga esa o‘quv dasturlarida juda kam o‘rin berilganligi aniqlandi. O‘quvchilarning bilimlarni o‘zlashtirish xususiyatlari o‘rganilganda, ularning aksariyati umummilliy va jahon tariqasidagi eng muhim sanalarni standart test sinovlarida to‘g‘ri belgilay olsalar-da, o‘z o‘lkasi (Jizzax vohasi) o‘tmishini umumiy tarixiy oqim bilan bog‘lab tahlil qilish (tarixiy tafakkur ko‘nikmalari) darajasi yetarli emasligi ma’lum bo‘ldi. Ko‘p hollarda o‘quvchilarda tarixiy voqealarni passiv, faqatgina kitobiy fakt sifatida qabul qilish pozitsiyasi ustunlik qiladi, ya’ni ular o‘tmish qahramonlarining jasoratini o‘z shaxsiy hayoti, vatanparvarlik tuyg‘ulari va

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

milliy xotirasi bilan bog‘liq holda ongli ravishda his qilishda qiyinchilikka uchraydilar. Shuningdek, hududdagi tarixiy obidalar va yodgorliklarning tarixiy ahamiyati to‘g‘risida tasavvurlar yuzaki xarakterga ega. Bu holat o‘quvchilarda tarixiy axborotlar mavjud bo‘lsa-da, ularning ongli milliy xotira va tahliliy dunyoqarashga transformatsiya bo‘lish mexanizmi mukammal shakllanmaganini ko‘rsatadi.

Muhokama. Tadqiqot davomida olingan natijalar va metodik tahlillar shuni isbotlaydiki, o‘quvchilarda tarixiy tafakkur va milliy xotirani faqatgina quruq faktlarni yodlatish yoki ma’ruzalar o‘qish orqali yuksaltirib bo‘lmaydi. A.S. Sagdullayev va H.Z. Ziyoyev asarlarida qayd etilganidek, har bir hududning lokal tarixi umumdavlat va millat tarixining konseptual poydevori hisoblanadi [1, 115-b.; 2, 88-b.]. Dars jarayonida Jizzax shahar 1-sonli texnikumi o‘quvchilariga, masalan, 1916-yilgi Jizzax qo‘zg‘oloni mavzusini o‘rgatishda, shunchaki qo‘zg‘olon sanasini aytish emas, balki uning drayveri bo‘lgan mahalliy ijtimoiy muhitni, xalq qahramonlarining shaxsiyatini hududiy o‘lkashunoslik muzeyi materiallari bilan bog‘lab o‘qitish tizimli natija beradi. O‘quvchilardagi passiv idrok etish darajasini pasaytirish uchun ta’limda interaktiv metodlardan, muammoli vaziyatlardan va loyihaviy ta’lim (project-based learning) texnologiyalaridan keng foydalanish zarur. J.G. Yo‘ldoshev ta’kidlaganidek, ta’lim jarayoniga innovatsion pedagogik texnologiyalarni tatbiq etish o‘quvchilarning darsdagi faolligini va mustaqil fikrlash salohiyatini keskin oshiradi [5, 95-b.]. S.T. Doniyorov fikricha, o‘lkashunoslik materiallarining dars mavzulariga to‘g‘ri integratsiya qilinishi o‘quvchilarda fanga nisbatan barqaror motivatsiyani shakllantiradi [6, 82-b.]. U.M. Mavlonov esa milliy tarixiy xotira yoshlarda yot g‘oyalarga qarshi mafkuraviy qalqon bo‘lib xizmat qilishini alohida uqtiradi [7, 119-b.]. Shundan kelib chiqqan holda, mahalliy tarixiy materiallardan foydalanishning pedagogik modeli quyidagi strategik yo‘nalishlarni qamrab olishi lozim:

1. O‘quvchilar ongida tarixni shunchaki o‘tgan asrlarga oid mavhum ma’lumotlar to‘plami deb bilish stereotipini o‘zgartirish, tarix — biz yashayotgan voha, har bir qadamimizdagi qadriyat ekanligini anglatish.

2. Mahalliy tarixiy shaxslar va xalq ozodligi yo‘lida qurbon bo‘lgan ajdodlar hayotini o‘rganish orqali o‘quvchilarda ongli vatanparvarlik, sadoqat va milliy g‘urur tuyg‘ularini tarbiyalash.

3. Professional ta’lim muassasalarining tarix o‘quv dasturlarida regional o‘lkashunoslik materiallari bilan mustaqil ishlashga mo‘ljallangan amaliy va seminar soatlarini tizimli ko‘paytirish.

Xulosa. Professional ta’lim muassasalari o‘quvchilarida tarixiy tafakkur va milliy tarixiy xotirani shakllantirish an’anaviy ta’lim qoliplaridan voz kechib, dars jarayoniga regional komponentlarni innovatsion metodlar yordamida integratsiya qilishni talab etadi. Yoshlarning o‘z hududi tarixini chuqur anglagan holda milliy tarixni idrok etishi jamiyatda ma’naviy barqarorlikni ta’minlashning bosh omilidir. O‘tkazilgan tadqiqot xulosalariga tayanib, quyidagi amaliy tavsiyalar ilgari suriladi:

1. Texnikum tarix fani o‘quv dasturlari va metodikasini yangilash, ma’ruzalar ulushini kamaytirib, mahalliy tarix manbalari tahlili, o‘lkashunoslik keyslari va muammoli seminar mashg‘ulotlarini ko‘paytirish.

2. O‘quvchilarning mustaqil tahliliy ko‘nikmalarini shakllantirish maqsadida texnikum miqyosida "Yosh tarixchi-o‘lkashunoslar" jamoat klubini tashkil etish hamda hududdagi muzeylar va tarixiy obidalarga tizimli amaliy ekskursiyalarni yo‘lga qo‘yish.

3. O‘quvchilar o‘rtasida milliy o‘zlikni anglash va tarixiy xotira o‘zgarishi darajasini doimiy monitoring qilish uchun har o‘quv semestri yakunida tizimli pedagogik diagnostika tizimini joriy etish.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

ADABIYOTLAR RO‘YXATI (REFERENCES):

1. Sagdullayev A. S. O‘zbekiston tarixi: eng qadimgi davrlardan VII asrgacha. – Toshkent: Sharq, 2007. – 360 b.
2. Ziyoyev H. Z. Markaziy Osiyoda mustamlaka va zulmga qarshi kurashlar tarixi. – Toshkent: Sharq, 2001. – 380 b.
3. Usmonov K. O. O‘zbekiston tarixi va o‘lkashunoslik asoslari: Metodik qo‘llanma. – Toshkent: O‘qituvchi, 2010. – 190 b.
4. Shamsutdinov R. H. O‘zbekiston yangi davri tarixi va xalq qahramonliklari xronologiyasi. – Toshkent: Akademiya, 2015. – 240 b.
5. Yo‘ldoshev J. G. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga tatbiq etish yo‘llari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2011. – 180 b.
6. Doniyorov S. T. Tarix darslarida regional komponent va o‘lkashunoslik materiallaridan foydalanish metodikasi // Pedagogik mahorat. – Buxoro, 2019. – № 3. – B. 78-83.
7. Mavlonov U. M. Yoshlar ongida milliy tarixiy xotira va vatanparvarlikni shakllantirishning konseptual asoslari // Demokratlashtirish va inson huquqlari. – Toshkent, 2021. – № 2. – B. 114-120.
8. Karimov K. R. Professional ta'lim tizimida ijtimoiy-gumanitar fanlarni o‘qitish sifatini oshirish muammolari // Kasb-hunar ta'limi. – Toshkent, 2023. – № 1. – B. 82-87.
9. Ma’rupov A. A. Tarix darslarida ko‘rgazmalilik va muzey eksponatlaridan samarali foydalanish usullari // Pedagogika. – Toshkent, 2020. – № 4. – B. 65-71.
10. Qodirov N. Q. Shaxs dunyoqarashini shakllantirishda tarixiy ong va sotsial xotira mutanosibligi // Tafakkur. – Toshkent, 2022. – № 1. – B. 108-113.